

تلاقی تمدن‌ها

مؤلفان

یوسف کرمی

امانوئل آبل

ترجمه

سید محمدسعید طاهری موسوی

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران غرب

Courbage, Youssef	کوریاج، یوسف	سرشناسه
تلاقی تمدن‌ها / مؤلفان یوسف کوریاج، امانوئل تود؛		عنوان و نام پدیدآور
ترجمه سید محمدسعید طاهری موسوی		مشخصات نشر
تهران: خرسندی، ۱۳۹۵		مشخصات ظاهری
۲۰۰ ص.		شابک
978-600-114-610-7		وضعیت فهرست‌نویسی
فیبا		یادداشت
Le rendez-vous des civilisations, عنوان اصلی:		
2007		
جمعیت‌شناسی		موضوع
Demography		موضوع
کشورهای اسلامی -- جمعیت		موضوع
Islamic countries -- Population:		موضوع
تود، امانوئل، ۱۹۵۱ - م.		شناسه نزود
Todd, Emmanuel		موضوع
طاهری موسوی، سید محمدسعید، ۱۳۵۴ - ، مترجم		شناسه نزوده
۱۳۹۵ ی ۹ / ۱۳ / ۵ / ۳۶۶۰ HB		رده‌بندی کنگره
۳۰۴ / ۶:		رده‌بندی دیوید
۴۲۸۳۵۵۹ :		شماره کتابشناسی مل

انتشارات خرسندی

خیابان انقلاب، خیابان حرررازی، خیابان لبافی‌نژاد، نرسیده به

خیابان دانشگاه، پلاک ۱۷۱، واحد ۲

تلفن: ۶۶۴۹۰۱۸۴-۵ و ۶۶۹۷۱۰۳۴-۵

فروشگاه شماره ۱: دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، تلفن: ۶۶۴۱۰۲۰۳

فروشگاه شماره ۲: میدان انقلاب، خیابان منیری جاوید (اردیبهشت) پلاک ۹، تلفن: ۶۶۹۵۰۷۵۹

فروشگاه شماره ۳: خیابان انقلاب، نرسیده به میدان فردوسی، کوچه شهید براتر، دانشکده حقوق دانشگاه آزاد،

طبقه زیرین (قسمت کتابفروشی) تلفن: ۶۶۷۵۵۹۱۰

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: www.Khorsandypub.com

تلاقی تمدن‌ها

مؤلفان: یوسف کوریاج - امانوئل تود

ترجمه: سید محمدسعید طاهری موسوی

چاپ اول: ۱۳۹۵ - تیراز: ۵۰۰ جلد - قیمت: ۱۲۵۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-114-610-7

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۶۱۰-۷

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۳	مقدمه مترجم
۳۱	مقدمه نویسنده
۳۷	فصل اول: کلیات و ریشه‌های اسلامی در سیر تاریخی
۴۱	سوادآموزی و روش تدریس
۴۷	بررسی جامعه‌شناختی جهان اسلام
۵۹	فصل دوم: بحرانهای دوران گذار
۶۰	سوادآموزی، جلوگیری از انحلال و ارتباط آن با انقلاب
۶۲	بحرانهای دوران گذار در دنیای اسلام
۶۴	اسلامیسم و منظر آینده
۶۸	مسئله مضمون ایدئولوژی (معرفت)
۷۱	فصل سوم: خانواده عرب و بحران گذار
۷۳	پدرسالاری و مردسکنتی
۷۷	حقوق ارث در تشیع
۷۹	ازدواجهای قرابتی
۸۲	مضمون روانشناختی و ایدئولوژیک ازدواجهای قرابتی
۸۶	تنش مدرنیته شدن
۸۹	فصل چهارم: زنان مسلمان در آسیای شرقی و آفریقای سیاه
۸۹	مادرسالاری در مالزی و اندونزی
۹۱	چندهمسری فراگیر در آفریقای سیاه

صفحه	عنوان
۹۶	بحرانهای غیرمعمول؟
۹۹	فصل پنجم: جهان عرب، در قلب اسلام
۱۰۱	گذار دیر هنگام و غیرمنتظره: سوادآموزی و ...
۱۰۶	فرانسه و انزایش شتاب گذار در مراکش
۱۰۹	تاخر و تقسیم سوریه: سنیها و علویها
۱۱۳	تنوع در شبه جزیره عربی
۱۱۷	یک لبنان اروپایی؟
۱۲۱	فلسطینیها: اشغال جنگ و باروری
۱۲۷	فصل ششم: خاورمیانه بزرگ و عرب
۱۲۹	ایران پیشقدم از ترکیه
۱۳۰	نقش نامعلوم حکومت
۱۳۲	گذار جمعیتی و دولت - ملت
۱۳۵	دین، جمعیت و دموکراسی
۱۳۷	بمب جمعیتی پاکستانی
۱۴۰	عادی بودن جمعیتی و تهدید سیاسی
۱۴۵	پراثر افغانستان
۱۴۶	بنگلادش: فزونی جمعیت و کاهش باروری
۱۵۱	فصل هفتم: پس از کمونیسم
۱۵۳	سوادآموزی پرشتاب
۱۵۷	کنترل زاد و ولد به روش غیراسلامی: از طریق سقط جنین
۱۶۰	... و به واسطه مرگ و میر نوزادان
۱۶۳	تفاوتهای مسلمانان بالکان
۱۶۹	فصل هشتم: آسیای مادر سکنا
۱۷۱	دوران گذار عادی که در حال توقف است
۱۷۷	در مالزی، ملی گرانی فراتر از اسلام

۱۸۳

فصل نهم: آفریقای سیاه

۱۸۶

تفاوت‌های منطقه‌ای باروری: نژادها و ادیان

۱۸۹

دختران مسلمان مصون در برابر مرگ و میر

۱۹۳

فصل دهم: نتیجه‌گیری

۱۹۷

پیوسته‌ها

مقدمه مترجم

آنها اسلام جوامع را از نظر جمعیتی تحت تأثیر قرار می دهد؟ این سؤال اصلی کتاب حاضر است. نویسندگان این کتاب، نگران از خلط بحث میان اسلام، افراط گرایی و پروریسم و... که مباحث مورد علاقه دشمنان اسلام و جوامع اسلامی، در پرورش دهندگان «برخورد تمدنها» هستند؛ با نگارش این کتاب تلاش کرده اند تا برخلاف جریانهای سیاسی ضد اسلامی، نشان دهند که اسلام در تحولات سیاسی جوامع اسلامی که بعضاً به افراط گرایی روی آورده اند، بی تقصیر است.

ما به طور مفصل در کتاب نامائی پیرامون غرب که تحت عنوان اسلام، غرب و صهیونیسم: گفتگویی با امانوئل تود، به چاپ رسیده است، به شرح حالی از امانوئل تود، یکی از دو نویسنده این کتاب، پرداخته ایم.^۱ علت اساسی نگارش این کتاب برای ما اثبات این مسئله بوده است که در مجموعه «کثرت گرایی» غرب به هر حال اندیشمندانی وجود دارند که صادقانه و در یک فضای آرام اندیشه ای، برای صلح مبارزه می کنند. و به عنوان سدی علمی در مقابل اندیشه های وسوسه انگیزان بحرانهای تمامیت طلبی ایفا می کنند. برای ما امانوئل تود یکی از مهم ترین عناصر و پایه های مستحکم این مثبت گرایی سیاسی به حساب می آید. او با همکاری یوسف کورباچ که جامعه شناس، مردم شناس و جمعیت شناس فرانسوی - لبنانی تبار و از همکاران

۱. طاهری موسوی، سید محمد سعید (۱۳۸۶)، اسلام، غرب و صهیونیسم: گفتگویی با امانوئل تود، انتشارات اندیشه سازان نور.

او در «انستیتو ملی مطالعات جمعیتی»^۱ است، بار دیگر با نگارش این کتاب، خدمت بزرگی به جهان اسلام کرده است. او در کتاب *پس از امپراتوری*^۲، نیز به گوشه‌هایی از مطالب حاضر در این کتاب اشاره کرده و تلویحاً آمریکا را از تعرض به جهان اسلام، در قالب «برخورد تمدنها» بر حذر داشته است؛ عاملی که دشمنانی برای او در آمریکا و نزد برخی از آمریکازدگان اروپائی ایجاد کرد؛ اما قدر مسلم اینست که امانوئل تود مانند برخی دیگر از اندیشمندان و حتی سیاستون، به جریان «بیداری اندیشه‌ای» ملحق شده است؛ امری که باعث شد آنها در مقابل دنیائی قرار گیرند که خود زائیده آن هستند. امانوئل تود که «شبه کمونیستی او بر کسی پنهان نیست و امروزه از اندیشمندان چپ غرب به سبب می‌آید، اولین کتاب هنجارشکن خود را تحت عنوان سقوط نهائی دربارهٔ فرپاشی شوروی در حدود سیزده سال قبل از تحقق آن نگاشته و در آن، سقوط امپراتوری شوروی را از روی داده‌های آماری و جمعیتی پیش‌بینی کرده بود. که به آن اگرچه باعث ایجاد مناظراتی در این باره شد، زمانی مورد توجه قرار گرفت که پیش‌بینی او محقق گردید. او با نگارش *پس از امپراتوری* از طریق همین داده‌ها، سقوط نهائی آمریکا را نیز پیش‌بینی کرده است؛ البته خود اعتراف می‌کند که سقوط آمریکا مانند سقوط شوروی به پایان یک نظام (کمونیستی برای شوروی) منتهی نخواهد شد؛ بلکه تنها اتفاقی که خواهد افتاد اینست که آمریکا در کنار کشورهای قدرتمند دیگر که در آینده خواهند توانست دنیا را میان خود تقسیم کنند، به قدرت منحصراً، چیزی شبیه روسیه، چین یا اروپا بدل خواهد شد. وانگهی روسیه نیز بعد از مدتی فاصله گرفتن از تأثیرگذاری بر جهان، بار دیگر به قدرت مسلم جهانی تبدیل شده و اتفاقاً جالب است که با افول کمونیسم، فضای رقابت جهانی به منطقهٔ خاورمیانه - محل ثروتها و منابع زیرزمینی - نقل مکان کرده و

۱. Institut National Etudes Démographiques (INED)

۲. تود، امانوئل (۱۳۸۳)، *پس از امپراتوری: تحقیقی دربارهٔ فروپاشی سیستم آمریکائی*،

ترجمهٔ سید محمد سعید طاهری موسوی، انتشارات اندیشه‌سازان نور.

در قالب مبارزه با شبه تروریسم مجدداً ظاهر شده است.

در حال تود در مقدمه آن کتاب از شرور خواندن یک کشور بزرگ اسلامی مانند ایران توسط آمریکا ابراز ناخرسندی می کند. او به همراه یوسف کورباچ، در کتاب حاضر بار دیگر به شدت از ایران حمایت کرده و حتی آن را در حکم یک نظام مذهبی با نظام لائیک ترکیه مقایسه کرده و بر آن برتری داده است. برای جامعه شناس بزرگی مانند تود، بررسی نظامهای سیاسی و اجتماعی بر بستر بررسیهای ارزشی کاملاً مردود است؛ این یک اصل مسلم علوم اجتماعی است که البته به ندرت در مطالعات محققان، به خصوص محققان غربی علوم سیاسی، مشاهده می شود. برای او بررسی کشوری مانند ایران، ترکیه، عربستان سعودی، ... و قیاس آنها با کشورهای اروپای غربی از منظر جامعه شناسی مردم شناسی و جمعیت شناسی، نه تنها ممکن بلکه مجاز و حتی در ابعادی که در این کتاب ساره شده، ضروری است.

پاسخی که نویسندگان کتاب، به سؤال مطرح شده خودشان می دهند، اینکه «آیا اسلام آمار جمعیتی را در ابعاد مطرح شده در غرب - ابعاد کاملاً منفی و غیرصادقانه - تحت تأثیر قرار می دهد؟»، کاملاً منفیست. در واقع آنها تلاش می کنند با بررسی تأثیر اسلام بر جمعیت انسانی و جمعیت آنها - اسلام کثرت گرا و متنوع در گستره ای وسیع از آسیا تا آفریقا و حتی اروپا - ایده منفی بنا شده در غرب علیه اسلام را فسخ و باطل کنند. در این کتاب همان طور که خواهیم دید، اسلام از دو بُعد کلی (کلیت دینی) و جزئی (تنوع مذهبی) بررسی شده است. ملاک قضاوت جوامع اسلامی در این کتاب ملاکهای بدیع جامعه شناختی و مردم شناختی است که پیرامون اسلام در غرب مظلوم مانده بود. لب کلام نویسندگان این کتاب اینست که اسلام عامل بازدارنده مدرنیته و تحولات روانی، ذهنی و فکری نیست، بلکه داده های جامعه شناختی کشورهای اسلامی، این ادعا را کاملاً رد کرده و برعکس، حتی در بعضی از شرایط، از دیدگاه عوامل اجتماعی توسعه،

اسلام به عنوان محرک و مسبب تحولات فکری عمل کرده است. در بسیاری از بخشهای جهان گسترده اسلام، این دین به عنوان حامی خانواده، زنان و روابط اجتماعی سالم، توانسته تأثیرات عمیقی بر رشد فکری بگذارد.

از طرف دیگر، نویسندگان به خوبی نشان داده اند که از لحاظ توسعه اجتماعی تشیع مدرن تر از تسنن عمل کرده و به خوبی توانسته است شرایطی از توسعه اجتماعی در جوامع مسلمان را ایجاد کند که از منظر جامعه شناختی، آنها را به شرایط جامعه شناختی جوامع اروپایی نزدیک کند. ملاک و معیار جامعه شناختی بهترین راه اثبات این ادعاست که اسلام با مدرنیته هیچ تضاد و عنادی ندارد و بلکه در بسیاری از شرایط آن را تسریع کرده و بر حسب آن فزوده است؛ داده های باروری، سوادآموزی، نظامهای خانوادگی و ساختن مرگ و میر نوزادان و جلوگیری از توسعه امراض در جوامع اسلامی نیز در حل توسعه هستند. اسلام با تشویق سوادآموزی و اصرار بر عقلانیت اجتماعی (به خصوص در تشیع) توانسته جوامع اسلامی را اگرچه با تأخیر، به رشد فکری برساند. تأخیرهایی که دنیای اسلام با آن روبه رو بوده، همان طور که نویسندگان این کتاب به خوبی نشان می دهند، به عوامل برون و خارجی و پیش اسلامی مربوط است.

نویسندگان این کتاب به خوبی نشان می دهند که سبب باطلی که در برخی از جوامع اسلامی وجود دارند، هیچ ارتباطی با اسلام ندارد، اگرچه باعث شده باشند که اسلام نتواند، در حکم یک نظام اجتماعی اقتصادی، سیاسی و فکری، آنطور که باید و شاید عمل نماید. وانگهی در دنیای غرب نیز این سن در دوره های پیش از مدرنیته وجود داشته اند و طبق اعتراف بسیاری از نویسندگان غربی، اسلام به واسطه اندیشه و نیز در اثر جنگهای صلیبی تحمیلی کلیسا علیه اسلام، حتی در غرب عامل اساسی تحول به حساب می آید؛ چیزی که البته در این کتاب به آن اشاره نشده، اما یک امر قطعی و مسلم تاریخی است. از طرف دیگر اسلام در جهانی وارد شده و آن

را تسخیر کرده که زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی متنوعی داشته و تلاشش این بوده که این جوامع را از بندهای اجتماعی دست‌وپا گیر و باطل برهاند و انسان را از سنن محلی بعضاً غیر قابل قبول آزاد کرده و نظام اخلاقی فراگیری را شکل دهد که تمام جوامع، صرف نظر از سنت و فرهنگ مختلف بتوانند آن را ملاک زندگی فردی و اجتماعی همگانی قرار داده و «انسان واحد» را براساس مبدأ و مقصد مشترک (خلقت و معاد) و بر بستری یگانه (احدانیت) و به واسطه راهنمایان (پیامبر اکرم^(ص)) و در گرایش ما شیعیان، از اطهار علیهم السلام ایجاد و ترسیم کند.

به همین دلیل است که اسلام توانست صرف نظر از نظامهای سنتی، اجتماعی و خانوادگی که تنوع جغرافیایی آن در این کتاب به خوبی بررسی شده است، بر پایه به اتفاق نظامهای بشری غالب شود. نظامهای خانوادگی که یکی از ملاکهای بررسی تنوع اجتماعی به حساب می‌آیند، در جهان اسلام به اندازه خود نژادها و زبانها چنان متنوعند که برداشت اولیه از غلبه اسلام بر آنها و پذیرش اسلام توسط آنها برای غربیها دور از انتظار است، آنها اسلام را به عنوان یک دین دس سالار معرفی می‌کنند که در آن زن جایگاهی ندارد. نظامهای زن سالار آسیای جنوب شرقی مسلمان این ادعاها را کاملاً رد می‌کنند. درواقع اصلی که نویسندگان این کتاب تلویحاً به آن اشاره کرده، اما مستقیماً از ذکر آن خودداری می‌کنند، اینست که اسلام به جای اصرار بر سبک تشکیل خانواده - زن سالار دس سالار، زن سکنا، مرد سکنا و... - بر لزوم تشکیل و حفظ بنیان «خانواده» به عنوان اولین سازمان اجتماعی ساز و انسان ساز اصرار دارد. درواقع اسلام فراتر از نظم خانوادگی و قبل از هر چیز «خانواده سالار» است؛ البته همان طور که نویسندگان کتاب نیز ذکر می‌کنند، نه تنها اسلام بلکه اصولاً ادیان یگانه پرست یهودیت و مسیحیت نیز اینگونه اند، با این تفاوت که واقعیت آن ادیان اینست که با شرایط روز و واقعی مطابقت ندارند و نمی‌توانند مطابقت داشته باشند، اما

اسلام به آسانی قادر است جوامع را رهبری کرده و خود را با واقعیتهای اجتماعی انسان نیز منطبق سازد. رفتار اسلام در مقابل عوامل ضد بارداری، سوادآموزی زنان (که برای مدتها در غرب ممنوع بود، اما اسلام از بدو تأسیس بر آن صحنه گذاشت) و... نشانه بارز این مسئله است که هیچ عامل خارجی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی نیست که اسلام را در معرض خطر قرار دهد.

در حالی که پیدایش «عصر خرد» و انقلاب صنعتی و علمی در غرب باعث شروع فرایند افول مسیحیت شده بود و امروزه مسیحیت را تنها در ظاهر حفظ کرده است، مدرنیته نه تنها به اسلام ضربه نزد، بلکه اسلام توانست با تأثیر جهت و مسیر دقیق حرکت آن، بیداری سیاسی جوامع را باعث شود؛ برای این امر اگرچه نویسندگان این کتاب به آن اشاره نمی کنند، همین بالا رفتن سطح سوادآموزی باعث گسترش اسلام گرانی گردید هرچند بعضاً به دلیل وجود عوامل خارجی و تأثیرات منفی آنها، به تدریج کشانده شد. اسلام کشورهای اسلامی و حتی غیراسلامی را به بیرون راندن استعمارگران تشویق کرد؛ بنابراین اسلام نه تنها مانع مدرنیته نبوده، بلکه با تشویق و تقویت آن حتی باعث بیداری سیاسی انسان نیز شده است؛ اگرچه این بار نیز مانند همیشه این انسان است که از تعقیب راه حق و حساب شده اسلام طفره رفته، آزادی قطعی خود را به تأخیر می اندازد.

به نظر ما، این کتاب تمام مبارزاتی را که مسلمانان در خصوص اندیشمندان مسلمان در پوششهای مختلف تعقیب می کرده اند، عصاره آن اثبات صلح گرایی اسلام و اصرار آن بر عدالت و برابری و برادری را... بوده، با بیانی بدیع و علمی تعقیب کرده است؛ به خصوص اینکه به خوبی نشان داده که چگونه اسلام در کشوری مانند «جمهوری اسلامی ایران» توانسته حتی بهتر از لائیسته در کشوری مانند ترکیه عمل کرده و سطح بی سوادی در آن کمتر، مرگ و میر در آن پائین تر، دموکراسی در آن پایه ای تر و بنیادی تر و رشد فکری در آن به شکل عمیق تری محقق شود.